

פירוש אור החיים על התורה - סידרה ב'

פְּרִשְׁת וַיְחִי

פירק מ"ד

1

10 אָמַר שִׁישׁ לָנוּ לְחַקֵּר זֹאת בְּמָה יִבְחַר ה' לְזִמְנִים יִקְרָא לוֹ יַעֲקֹב וְלְזִמְנִים יִשְׂרָאֵל, הֵן אֵמֶת כִּי בַעֲדַת יִשְׂרָאֵל מְצִינֵנוּ שִׁישְׁתַּנָּה לְהֵם הַשֵּׁם כְּפִי מַעֲשֵׂיהֶם, כְּשֶׁעוֹשִׂים רְצוֹנֵנוּ שֶׁל מְקוֹם בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִבְנֶה אוֹתָם וְלִהְפֹךְ יִקְרָא שְׁמָם יַעֲקֹב וְכֵן הוּא רְמוּז בְּדַבְרֵיהֶם, (וְהִי בָלַק ר"י:) וְטַעַם זֶה לֹא יֵצֵדק בַּיַּעֲקֹב כִּי יִשָּׁר פְּעֻלוֹ בְּתַמִּידוֹת.

אֲכַז לְהִיּוֹת שְׁעֵנָה הַמְשַׁכֵּל אֲשֶׁר נִתְעַצֵּם יַעֲקֹב לְהַשִּׁיגוֹ שֶׁבְּאִמְצָעוֹתָיו בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִתְכַנֵּן הוּא בְּחִינַת קְדוּשָׁה עֲלִיוֹנָה וְתַמְצָא כִּי הַפִּינַת הַמְאֲשֵׁר הַהוּא יִמָּאֵס לְבַחֲבִינַת הַדְּאָגָה וְהַעֲצָבוֹן וְהַשְּׁפִלוּת כִּי מִמְקוֹם הַשְּׁמִתָּה וְהַמְנוּחָה הַגְּדוּלָּה בָּאָה, וְהִי לְאוֹת בֵּין עֵינֵיךָ יוֹם שִׁבְתָּ לְמַנוּחָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהוּא לְטַעַם נִשְׁמָה יִתְרָה וְלִצְדַק שְׁמַמְקוֹם עֲלִיּוֹן בָּאָה,

3 יְצוּ ה' לְהַרְחִיק הַיְגוֹן וְהַכְעַס וְלִקְרָא לְשִׁבְתָּ עֲנִי, וְהֵן הַדְּבָרִים עֲצָמָם נִאֲמָרִים בַּיַּעֲקֹב בְּהַשְׁגָּתוֹ שֶׁעֲלִיּוֹן הַשֵּׁם יִגִּיד כִּי צִוָּה ה' אֶת אֶת הַנְּשִׁמָּה הַעֲלִיוֹנָה בַּעֲלַת שֵׁם זֶה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמִשְׁכַּנָּה בּוֹ הוּא כָּל זְמַן שְׁאִינִי שֵׁם עֲצָבוֹן וְעֵנָה הַנְּגִידִי קִצַּת לְשִׁמְחָה וְלִשְׁלֵמוֹת הַקְּדוּשָׁה וְהַטְהָרָה, וּבְהַעֲדוֹר בֵּן וַיִּנְפֹּשׁ יוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ כִּי צִיָּאת נִשְׁמָה יִתְרָה שֶׁל יוֹם שִׁבְתָּ וּבְאוֹתוֹ זְמַן לֹא יִקְרָא לוֹ יִשְׂרָאֵל, כִּי בַּעֲלַת הַשֵּׁם הִלְכָה לָהּ וַאֲיִנָּה אִזּוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, וְתִשׁוּב עוֹד הַנְּשִׁמָּה הַהִיא בְּאִמְצָעוֹת הַכֶּנֶת וְהַעֲצֵת הַמּוֹכֵן כִּי הַשִּׁבְתָּ נִשְׁמָה יִתְרָה בְּכָל שִׁבְתָּ וְשִׁבְתָּ בְּאִמְצָעוֹת הַכֶּנֶת יוֹם הַמְקַדֵּשׁ. וְכִזָּה תִּלְךָ לְכַטֵּחַ לְהַשְׁכִּיל טַעַם בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר בְּשֵׁם יַעֲקֹב יִתְכַנֵּן הוּא לְסִפָּה אֲשֶׁר יֵאָרַע שֶׁם דְּבַר מַבְחִינַת הַעֲצָב וְהַיְגוֹן, וְאֲרָשֶׁם לָךְ קִצַּת מִהַמְקוֹמוֹת לְהֵאִיר לָךְ וְזֶה יֵצֵא רֵאשׁוֹנָה. תַּחֲלַת דְּבַר טוֹב ה' בְּפִי וַיִּשְׁלַח אֱמֶר אֱלֹהֵי שְׁמֶךָ יַעֲקֹב פְּרוּשׁ אִזּוֹ יִהְיֶה שְׁמוֹ יַעֲקֹב לִצְדַק שֶׁהִיָּה אִזּוֹ בְּאִבְלוֹת אִמּוֹ בְּמִאֲמָרָם ז"ל (ב"ר פ' פ"ב) שְׁאֲמָרוּ כִּי אִמְרוּ וַיִּכְרַךְ אֹתוֹ יִכְוֵן עַל בְּרַפְתָּ אֲבָלִים וְלִצְדַק זֶה יִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, וְלִזְוֶה תַּמְצָא שֶׁבְּכָל אוֹתוֹ פְּרִשָׁה קָרָא ה' שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְגַם בְּזִמְנֵי מִיתַת רַחֵל נִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב דְּכַתִּיב (ל"ה כ') וַיִּצְבַּב יַעֲקֹב מִצְבָּה עַל קְבוּרָתָהּ, וְאַחַר שֶׁשְׁלָמוֹ יָמֵי הַעֲצָב

קָרָא ה' שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל דְּכַתִּיב (שם כ"א) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל, בְּשִׁפְן יִשְׂרָאֵל, וְהִגַּם שְׁאֲמָר שֵׁם וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב, יֵשׁ לָךְ לְדַעַת כִּי כְּשִׁיחֵיו הַבְּנִים בְּמַדְרָגָה פְּחוּתָה לִצְדַק מַעֲשֵׂיהֶם הִגַּם שֶׁהָאֵב יִתְכַנֵּן בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל הֵם יִתְכַנְּנוּ בְּשֵׁם יַעֲקֹב, וּבְמָה שֶׁלְּפָנֵינוּ לִצְדַק מַעֲשֵׂה שֶׁהִיָּה שְׁעֵשָׂה רְאוּבֵן קָרָא לְהֵם שֵׁם בְּנֵי יַעֲקֹב וּמָה שְׁאֲמָר עוֹד שֵׁם (כ"ו) וַיִּבֵּא יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו לִצְדַק שֶׁהִיָּה לְפָנָיו יִצְחָק אָבִיו לֹא נִהַג בּוֹ הַכְּתוּב מִהַשְׁרָרָה וְהַגְּדֻלָּה הַנִּרְמָזוֹת בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל, וְכֵן תַּמְצָא שְׁאֲמָרוֹ בְּמַדְרַשׁ תַּהֲלִים יִלְקוּט ס' תַּתְעִיָּה וְז"ל אֵלוֹ הִיָּה אֲבָרְהָם קָיָם הִיאָף הִיָּה יִצְחָק מְנַהֵג שְׂרָרָה וְכֵן כָּל הָאֲבוֹת וְהַצְּדִיקִים וְכוּ' עַד בָּאֵן. הַנֶּךָ רוֹאֶה כִּי תַסְפִּילַק הַשְׂרָרָה לְפָנָיו אָבִיו וְלַטַעַם זֶה קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, וְכֵן מָה שְׁקָרָא לוֹ שֵׁם יַעֲקֹב בְּפְרִשְׁת וַיִּשָּׁב יוֹדִיעַ הַכְּתוּב כִּי כָּל זְמַן שֶׁהִיָּה יַעֲקֹב אִזּוֹ בְּאֲרָץ כְּנָעַן הִיָּה בִּיגוֹן וְאַנְחָה וּבְמַדְרָגַת שֵׁם יַעֲקֹב וְזוֹלָתִי בְּזִמְנִים מַעֲטִים אֲשֶׁר רָשַׁם הַכְּתוּב בְּהֵם שֵׁם יִשְׂרָאֵל כְּאוֹמְרוֹ (ל"ז ג') וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב וְגו' אִזּוֹ הִיָּה שְׁמֵחַ וְהוֹכֵן בְּלִי עֲצָב לְקָרוֹת לוֹ שֵׁם יִשְׂרָאֵל, וְתַמְצָא כִּי מִשְׁנַמְכֵר יוֹסֵף לֹא נִקְרָא שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וְזוֹלָת שְׁלֵשָׁה פְּעָמִים (מ"ג ו') וַיֵּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְמָה הִרְעַתְּם וְגו', וַיֵּאמֶר יְהוֹדָה אֶל יִשְׂרָאֵל אָבִי, (שם ח') וַיֵּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם, (שם י"א) וַיִּצְרִיכֵן לְהַדְרִישׁ כִּי דְבַר אֲלֵיהֶם דִּרְךָ שְׂרָרָה לִצְדַק הַהִתְכַּרֵּם שְׂרָאָה שְׁלֹא חָשׂוּ לִצְעָרוֹ וּנְשַׁתָּרַר עֲלֵיהֶם וְרָמַז כִּי לֹא יִחַל לְהֵם לִצְדַק שֶׁהוּא אֲבִיהֶם, גַּם שִׁינְקָבוֹ דְּבָרָיו. וְיִמְצַע תַּבְּשֻׁרוֹ בְּיוֹסֵף וְתַחֲתֵי רוּחַ יַעֲקֹב (מ"ה

פירק מ"ט

4

5 (יא) אֲסָרִי לְגַפְּנֵי וְגו'. הֵן רַבּוֹ מְפָרְשֵׁי כְּתוּב זֶה וְכֵלֵן דִּרְךָ דְּרָשׁוּ. וְאוֹלֵי שִׁיכְוֵן עוֹד לּוֹמֵר עַל בִּיאַת מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ הָאִמּוֹר כְּסִמּוּךְ עַד כִּי יִבֵּא שִׁילָה וְגו', וְאֵמֶר וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים שְׁאֵלֵיו עַמִּים יִדְרָשׁוּ אֱמֶר שִׁינְאָסוֹר בְּמִאֲסָר וּבְתַפְסִיסָה לְפָנָיו הַגִּפְּנֵי שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל שְׁנִמְשָׁלוּ לְגַפְּנֵי דְכַתִּיב (תַּהֲלִים פ') גִּפְּנֵי מַמְצָרִים תַּפְסִיעַ יֵאָסוֹר לְפָנֵיהֶם עִירָה פְּרוּשׁ כָּל הָאֲמוֹת הַנִּמְשָׁלִים לְחַמּוֹר דְּכַתִּיב (יִחְזָקָל כ"ג) אֲשֶׁר לְכַשֵּׁר חַמּוֹרִים בְּשָׂרָם, וְכֵן דְּרָשׁוּ ז"ל (קְדוּשִׁין ס"ח.) בְּפַסּוּק עִם הַחַמּוֹר עִם הַמְּשׁוּלִים לְחַמּוֹר. וְלִשְׂרָקָה פְּרוּשׁ לְפָנָיו עֵנָף אֶחָד מִהַגִּפְּנֵי הַנִּקְרָא שׁוֹרֵק יֵאָסוֹר גַּם בֵּן בְּנֵי אֲתָנּוּ, וְדַקְדַּק לּוֹמֵר עִיר וְאֲתוֹן לִצְדַק שִׁישׁ בְּבַחֲבִינַת הַקְּלָפָה שֶׁהִיא שְׂרָשׁ נְפִשׁוֹת הָאֲמוֹת בְּחִינַת זְכָר וְנִקְבָּה וְלְבַחֲבִינַת זְכָר יִקְרָא עִיר וְלְבַחֲבִינַת נְקִבָּה יִקְרָא אֲתוֹן. וְאֵמֶר כְּנַגְּדֵי הַגִּפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל אֲסָרִי עִירָה שֶׁהוּא בְּחִינַת הַזְּכָר שֶׁהוּא תַקְף הָאֲמוֹת וְכַנְגְּדֵי עֵנָף אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֱמֶר אֲתָנּוּ לּוֹמֵר לִצְדַק בְּבַחֲבִינַת הַנִּקְבָּה לֹא יִצְטָרֵף לְכָל יִשְׂרָאֵל אֲלֹא בְּאִמְצָעוֹת עֵנָף אֶחָד דִּי:

6 (יא) אֲסָרִי לְגַפְּנֵי וְגו'. הֵן רַבּוֹ מְפָרְשֵׁי כְּתוּב זֶה וְכֵלֵן דִּרְךָ דְּרָשׁוּ. וְאוֹלֵי שִׁיכְוֵן עוֹד לּוֹמֵר עַל בִּיאַת מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ הָאִמּוֹר כְּסִמּוּךְ עַד כִּי יִבֵּא שִׁילָה וְגו', וְאֵמֶר וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים שְׁאֵלֵיו עַמִּים יִדְרָשׁוּ אֱמֶר שִׁינְאָסוֹר בְּמִאֲסָר וּבְתַפְסִיסָה לְפָנָיו הַגִּפְּנֵי שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל שְׁנִמְשָׁלוּ לְגַפְּנֵי דְכַתִּיב (תַּהֲלִים פ') גִּפְּנֵי מַמְצָרִים תַּפְסִיעַ יֵאָסוֹר לְפָנֵיהֶם עִירָה פְּרוּשׁ כָּל הָאֲמוֹת הַנִּמְשָׁלִים לְחַמּוֹר דְּכַתִּיב (יִחְזָקָל כ"ג) אֲשֶׁר לְכַשֵּׁר חַמּוֹרִים בְּשָׂרָם, וְכֵן דְּרָשׁוּ ז"ל (קְדוּשִׁין ס"ח.) בְּפַסּוּק עִם הַחַמּוֹר עִם הַמְּשׁוּלִים לְחַמּוֹר. וְלִשְׂרָקָה פְּרוּשׁ לְפָנָיו עֵנָף אֶחָד מִהַגִּפְּנֵי הַנִּקְרָא שׁוֹרֵק יֵאָסוֹר גַּם בֵּן בְּנֵי אֲתָנּוּ, וְדַקְדַּק לּוֹמֵר עִיר וְאֲתוֹן לִצְדַק שִׁישׁ בְּבַחֲבִינַת הַקְּלָפָה שֶׁהִיא שְׂרָשׁ נְפִשׁוֹת הָאֲמוֹת בְּחִינַת זְכָר וְנִקְבָּה וְלְבַחֲבִינַת זְכָר יִקְרָא עִיר וְלְבַחֲבִינַת נְקִבָּה יִקְרָא אֲתוֹן. וְאֵמֶר כְּנַגְּדֵי הַגִּפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל אֲסָרִי עִירָה שֶׁהוּא בְּחִינַת הַזְּכָר שֶׁהוּא תַקְף הָאֲמוֹת וְכַנְגְּדֵי עֵנָף אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֱמֶר אֲתָנּוּ לּוֹמֵר לִצְדַק בְּבַחֲבִינַת הַנִּקְבָּה לֹא יִצְטָרֵף לְכָל יִשְׂרָאֵל אֲלֹא בְּאִמְצָעוֹת עֵנָף אֶחָד דִּי:

מַמְצָרִים תַּפְסִיעַ שְׁאֵז כְּפָה ה' לְפָנֵיהֶם בְּחִינָה אַחַת הַנִּקְרָאָת עִיר וְהַכְּנַעַן לְפָנָיו הַגִּפְּנֵי וְכַנְגְּדֵי גְאוּלָּה הַב' בְּעִזְרַת הַשֵּׁם שֶׁתַּהֲיָה בְּמִינּוֹ אֱמֶר וְלִשְׂרָקָה פְּרוּשׁ בְּעַת אֲשֶׁר יִשְׂרָק ה' דְּכַתִּיב (זְכוּרִי י') אֲשֶׁרֶקָה לְהֵם וְאֶקְבָּצֵם אִזּוֹ בְּנֵי אֲתָנּוּ אֱמֶר לְשׁוֹן רַבִּים לּוֹמֵר כָּל בְּחִינַת הָאֲמוֹת כִּי בִּי צִיָּאת מְצָרִים לֹא הַכְּנִיעַ ה' לְפָנֵיהֶם אֲלֹא רֵאשׁ אֲמוֹת שֶׁהֵם מְצָרִים וְכַנְעַן שֶׁהֵם ז' עַמִּמִּין שֶׁהֵם הִיוּ רֵאשׁ וְתַגְּבַרְתָּ לְכָל הָאֲמוֹת אֲכָל ע' אֲמוֹת וְלֹא הַכְּנִיעוּ וְלֹא נִתְּנוּ לְהֵם, אֲבָל לְעַתִּיד לְכוּא בְּעוֹזָה לֹא יִנִּיחַ מִהָאֲמוֹת אֲמָה גְדוּלָּה אוֹ קִטְנָה שְׁלֹא תִנְתֵּן לְהֵם, וְהוּא אוֹמְרוֹ בְּנֵי אֲתָנּוּ פְּרוּשׁ מְלַכְד עִירָה אֲלֹא גַם בְּנֵי אֲתָנּוּ, וְאוֹלֵי נִיכָל לּוֹמֵר עוֹד עַל דִּרְךָ מָה שְׁאֲמָרוֹ בְּזִהָר (פְּנַחֵס ר"א:) כִּי בְּסִטְרָא אַחְרָא הַנִּקְבָּה הִיא יוֹתֵר חֲזָקָה מִהַזְּכָר כִּי הַזְּכָר נוֹטֵל יוֹתֵרָת שְׁלָה וְנִקְרָא יוֹתֵרָת הַכְּבֹד, וְכַדְבָּר הַזֶּה וּבְחִזְיוֹן הַזֶּה הִרְאוּנִי בְּחִלוּם שֶׁהָאֲבִיקָתִי בְּמַלְחָמָה עִם הַזְּכָר וַיְהִי נִקָּל בְּעֵינֵי לְהַכְּנִיעוֹ וְהַפְּלִי אֹתוֹ בְּכַחֲתִי וְלִנְקָבָה נִתְּאֲמָצְתִי וְכַכֵּל כַּחֲתִי כְּפָה פְּעָמִים וְאַחַר כְּפָה טַחְחוֹת כְּלָתִי לְהַשְׁלִיכָה כְּפָה מַעֲלוֹת לְמִטָּה לְאֲרָץ אֶף לֹא כְּבַעֲלָה הַזְּכָר, וְלִזְוֶה אֱמֶר כְּנַגְּדֵי גְאוּלָּה הַעֲתִידָה וְלִשְׂרָקָה עַת אֲשֶׁר יִשְׂרָק ה' וְיִקְבָּצֵם בְּנֵי אֲתָנּוּ

8

7

אותם שבאים מכח הנקבה גם אותם יאסר ה' לפני בני ישראל. ולא יקשה בעיניך שאנו מחלקים דברי הכתוב חלק בימי משה וחלק בימי המשיח, כי הלא ידעת דברי הזכר הקדוש (ח"ב ק"כ.) כי משה הוא הגואל אשר גאל את אבותינו הוא יגאל אותנו וישיב בנים לגבולם דכתיב (קהלת א') מה שהיה הוא שיהיה ר"ת משה. ולא יקשה בעיניך דבר זה באומרך הלא מלך המשיח משבט יהודה מרעו של דוד המלך ע"ה ויש אומרים (סנהדרין צ"ח:) דוד עצמו מלך המשיח דכתיב (יחזקאל ל"ז) ועבדי דוד מלך עליהם כמשמעו ואם כן היאך אנו אומרים שהוא משה הבא משבט לוי.

יש לך לדעת כי בחינת נשמת משה ע"ה היא כלולה מ"ב שבטי ישראל כי כל הס' רבוא היו ענפיה ע"ה וענף שבטו של דוד במשה הוא, ולזה תמצאנו בארץ מדבר שהיה מלך וכהן ולוי ונביא וחסד וגבור שהיה כולל כל הענפים שבקדושה ולעתיד לבוא תתגלה בעולם שרש המלכות שבמשה שהוא עצמו מלך המשיח והוא דוד והוא יגון ושילה:

יב) חקליי עינים וגו'. יבון על דרך אומרו (תהלים ס"ח) מוציא אסירים בכושרות ודרשו ז"ל (כמד"ר פ"ד) בכי ושירות בכי למצרים ושירות לישראל, והוא אומרו חקליי עינים לשון אדמימות שהוא עגן הדינים שכל האדמימות יורה על עצם המשפט כי דמים בדם נגעו. ואמר מיין פרוש ממקור הדין שהוא היין. או ירמו סבת הנקמה היא מיין פרוש מצד מה שחבלו ויפשו עוונותינו בפי תורה מלמד, לבי לבי על דבר זה מעי מעי על אשר מנעו בני עולה אתנו מעסק בתורת אל חי ועל זה ינקם נקם בהתעוררות הגברת הדינים. ובזמן עצמו ולכן שנים מחלב יראה לנו לכן שנים מחלב ואולי שירמו באומרו ולכן על ישראל שקראו ה' בן דכתיב (ירמיה ל"א) הבה יקיר לי. ואומרו מחלב היא בחינת החסד והרחמים אשר יעורר עלינו אבינו הזמן עצמו שהוא נוקם נקם, והוא אומרו (מכ"ה ז') כימי צאתך וגו' קשם שאז יהיה בכי ושירות כמו כן יהיה במהרה בימינו אמר:

בבם פיין וגו'. יתבאר על דרך אומרים ז"ל (ז"ח פרשת בראשית) כי גלות ד' שבו יגלה הגואל העצוב צריך שתהיה ביד ישראל מצות עסק התורה וזולת זה יתעכב מבוא, ולזה רמז באומרו בבם וגו' פרוש כי כחו של המלך המצפה שילה שמו הוא בחינת עסק התורה שיתעסקו ישראל ביניה של תורה, ועין מה שפרשתי בפסוק (שהש"ר פ"ב) הביאני אל בית היין, ואמר כי באמצעותה יהיה לבושו שהוא כנוי למלכות נכון אליו ללבשו, ואמרו ויבדו ענבים וגו' נתבון לומר כי אם יגיע זמן הגאולה ולא ימצא יין פרוש אין בנו תורה תהיה הגאולה באמצעות על ותקף הגלות אשר יציון האמות לישראל באומרים ז"ל (סנהדרין צ"ז) כי כשיגיע קץ הנחתם ולא יהיה בישראל זכות לגאולם יעמיד להם מלך קשה בהמן וכי, והוא אומרו ויבדו ענבים כי באמצעות היסורין יודככו הנפשות ויתבררו ניצוצי הקדושה בדרך שיתבררו באמצעות בחינת התורה אלא שזו מלאכתו נאה וזו מלאכתו בלתי נאה. ואמרו ענבים כי באמצעות היסורין תגמר הכנתה כגמר בשול פרי הגפן שהם הענבים. וגם רמז כי לא ישלטו האמות לשפך דם לזמר אילן או ענף או אשכול אלא ענבים פרוש גרגרין. ואמר סוטה לרמוז מדרגה קטנה למטה מהכסות כי הסות ירצה לשון פסוי ההכרחי לשון מסוה, והפונה בזה כי הפרש גדול יהיה בין אם תהיה הגאולה באמצעות התורה והמצות אז יגלה בגלוי מלכות עליון לתהיה באמצעות הנקמה אשר תהיה בישראל יהיה בחינת עני ורוכב וגו':

יג) יששכר וגו'. אומרו חמור גרם פרוש יציאת אמו על ידי שנער החמור (נדה ל"ה) זה היה סבה שיששכר רכז בין המשפטים ואינו מישב תמיד במקומו, והוא טעם שבגי תורה שהם ענפי יששכר יסוכבו מעיר לעיר כי המעשה הבלתי נכון יוליד ענפיו והיא לאה עשתה דבר שהוא למראית העין חוץ מדרך המוסר גם היוצא ממנה ימצאנו בדרך זה, ואף על פי כן תפצים בעמלה של תורה בנעם. וירא מנוחה כי טוב פרוש מנוחה העליונה, כי טוב פרוש בהביט ובהתבונן האדם בכל הנאות העולם הזה הנרגשות כמו שתאמר תאות המאכל והמשטה אין הערכות של אותו דבר צודק מצד עצמו אלא מצד הגוף אשר הוא כלי ריקם שעומד למלאות שכן הטביע בו היוצר שלא יוכל להתעכב ריקם כלל, ולזה פאשר יהיה האדם שבע לא מלבד שלא יקח ערכות למאכל ההוא אשר נכספה וגם בלתי נפשו אליו באותה שעה עצמה קדם שמלא כרסו אלא שמואס בו כמואס ברע, וזהו שאמר הכתוב (משלי כ"ג) פתך אכלת תקיאנה פרוש הפת של העולם הזה אם אכלת אותו אחר כך תקיאנו כי תמאס מהכניסו לתוך פיך, גם בדרך אשר יחשק בו האדם למראית העין ויתאו לבריה נעימה, פאשר יחקר בטיב החקירה יראה

שאותו יפי ונעימות אינו אלא מראה היולי כי בהתבונן האדם בכשר ובעור אשר מהם בנוי כל יפי ותאר באדם יראה וישפיל בהתבונן בהם כי אין בהם נעימות ויתמאס בכשר אדם מגשת אליו ואין הכל אלא דמיון, אבל הטוב האמתי והנעימות הצודק הוא של עולם העליון, ולזה אמר וירא מנוחה כי טוב פרוש הטוב הנדמה בעולם הזה בנזכר ואת הארץ כי הנעימה כפי האמת, ויט שכמו לסבל צער העולם הזה ויהי למס פרוש שיהיה הוא עצמו מס עבד פרוש שפנה עצמו לעבד ה' ועשה עצמו כמס הנטן כן נתן עצמו להיות עובד עבודת הקדש הערכה והנעימה:

עוד ירמו באומרו ויהי למס עבד שכל הנבראים יעלו לו מס לפרנסתו ויעבדוהו לכן תורה וכמו שמצינו ליששכר עצמו שהיה וכולן עובד אותו וכן בכל דור ודור: